

ii, 95), i de parlars meridionals de la llengua d'oc en bona part del gascó, en el llenguadocià de l'Aude (Lezinà, *RLR* LXVI, 12) i és un gènere freqüent en antics autors del Llenguadoc.¹

En cast. antic apareix esporàdicament com a masculí, però almenys en part en textos suspectes d'influència llatina (f. fins a l'Alt Aragó: «merma la *sangre*» Bielsa 1965). En la nostra llengua, regna el femení, ja hem vist en el S. XII, i crec que és general en Llull (una excepció cita *AlcM* però en les obres rimades, on sovint hi ha provençalisme). Molts casos del fem. en la seva prosa: «safirà ha virtut a confortar e alegrar lo cor, e fa *bona sanc*», *Merav* (*NCL* II, 54, de nou 57, IV, 121; *Blanq* I, 176.3; *Do Pu*, Gili, pp. 72, 222), el retrobem en tota mena d'autors medievals (Muntaner, Turmeda, Metge); «la vostra *sanc*», *Amic e Melis* (*NCL* XLVIII, 140); «la vostra alta *sanc*», doc. reial de 1300 (Finke, *Acta Ar.* III, 91), fins alguns de tirat nòrdic (*molta sanc*, *ma sanc* en la *Questa* de Reixac, 26.14, 26.21 i passim, sempre f.); l'*InvLC*, quasi tot ross., n'aplega molts casos, tots fem., del S. XV, i segona meitat del XIV; i ja la *sanc* 1349, *per beure la sanc* 1351.

D'altra banda també es troba masc., però en part hi deu haver (com en cast. ant.) influència de l'ús eclesiàstic en llatí; en tot cas deu ser així en StVicentF, que en l'únic cas on patla de mortals el fa fem.: «dels sants màrtirs, qui han escampat la *sua sanc* per amor de Déu»; i quan parla de Jesús el fa més sovint masculí: «Oh, Senyor, que m'haveu reemut per lo vostre preciós *sanc*»; «Déus --- ab lo seu *sanc*»; «offerim a Déu --- la òstia sagrada e lo *sanc*» (si bé també «J. Cr --- escampà la *sua sanc*», «remut ab la *sua sanc*», *Serm* I, 106.23; II, 233.1; I, 167.7, 82.26; II, 254.17; I, 173.7).

Fora d'això hi ha també masc. a l'època arcaica, en algun text francament septentrional, el *Purgatori de StPatrici* (segons *DAG*, obra catalana de Ramon de Perellós, però Perellós ja és poble llgd.), i incloent-hi Arn. de Vilanova (*NCL* I, 227.18), que tenia fortes arrels professionals i doctrinals occitanes; «que l *sanc* corria per lo puyg a aval com si fos flom d'aygua», Desclot (§ 37; *NCL* II, 106.11, però també té el fem. algun ms. allí o en un altre passatge); en les *VidesR* es troba algun cop com a masc f° 96v2 («ab son propri *sanc*»), però més sovint fem., molts exs. a la part inicial (4r2, 7v1, 28v1, 28v2, 33r2, 40v1) i també a la final (202r2.7), i cap al mig apareixen alhora lo *sanc* i tanta *sanc* a la mateixa línia. La llengua comuna, pasat el període arcaic, generalitzà el femení.

Avui és femení popularment a quasi tot el territori, des de les Illes i des de les terres alacantines fins al capdamunt del Pallars (*la sanç* Tavascan 1934), i sense excepció fins a Cerdanya i molt més enllà de Girona (car *sang dolç* Ripoll, *DAG* és d'interpretació equívoca). És veritat que en el Ross. està ben estès el masculí (pertot en l'*ALF*, m 1187), i no crec que ho puguem creure un fet de mera influència francesa vistos els casos medievals, sinó un territori de fluctuació des d'antic, com en gc-llgd. Altrament tampoc allà el fem no

és foraster: Grandó (*Misc. Fabra*), dona tots dos gèneres com a ross; l'escriptora Simona Pons de Gay em comunicava una oració tradicional recollida a Illa: «Aixecant l'hòstia, / aixecant la flor, / aixecant la *sang* preciosa / de Nostre Senyor» (1939). En tot cas constato molt repetit el masculí en el Capcir, fins a la ratlla cerdana (*el séy sanç* d'un caçador de senglars etc., Els Angles, 1960).

Amb aquest gènere desborda fins al més alt Empordà (Boadella, 1939; «té el *sang* brut» Biure, 1932); recordo que el meu pare m'ho esmentà com usat pel seu pare, d'aquella terra, en una oració, i ell mateix (que no ho deia mai així) va usar-ho un cop: «germans de Catalunya, tots els que us aneu fent *mal sang* per les angoixes de la pàtria oprimida, lleueu els ulls ---» (article a «La Publicidad», 29-VIII-1920), sigui perquè ho hagués recordat com a empordanès en aquesta frase feta, o amb l'intent de donar un to ben terral a una allocució nacionalista.² En fi cf. els compostos *sangprès*, *sangfús*, *sangtrat*.

És pròpia del català la predilecció per l'ús de les *sangs*, plural sense gaire abast lògic (amb cert tirat cap a l'ús del tipus plurale tantum): «se li haurien encès les *sangs* am lo que l'hostaler li va dir», Massó Torrents (*Croquis Pir.*, 46), «que *ses sangs* no se'ns adòrman» en el vell parlar blanenc dels minyons de Ruyra (*La Parada*, 35), «un cop de *sangs*», Pons i Mass; ja en algun vell text valencià («sens pensar, les *sangs* me bullen», *Coll de les Dames*, 264, «les *sanchs* precioses» en el *Passi* de Fenollar (48); «ve de bones *sangs*» frase mall. *DAG*; i *AlcM* cita les frases fetes «les *sangs* noves», «anar les *sangs* calentes», així com les *sangs* per 'la menstruació'; «ho porta a la massa de les *sangs*» és frase general a tota la llengua.

No és que aquest ús sigui estrany a la resta de les llengües romàniques, però a penes s'hi troba ni dialectalment (sí a Bielsa: «tiengo las *sangres* enverrenatas», 1965), en tot cas és estrany a les principals llengües literàries romàniques i al llatí. És curiós que s'observi, en canvi, un fet semblant en llengües centrals de la família indoeuropea: *αματα*, particularment, en grec, i Fraenkel ho assenyalà com a molt descabdellat en bàltic: pruss. ant. *krawia*, antic plural neutre, en tota aplicació, lit. *kraujai*, masculí plural sense justificació lògica (*Die Baltischen Sprachen*, 28).

Molí de sang, ja en els *CostTort*. («molins, si s vol d'aygua, si s vol se *sanc*, si s vol de vent» VI, IV, 11). Molt viu en totes les nostres terres del Migjorn, per distingir la roda hidràulica moguda per un animal, de la d'aigua, o de motor (*molí de foc* en molts punts), o de vent, que en comarques val. es diu més aviat *molí d'aire* (NL a Eslida). Ara bé allà també hi ha qui diu *carretera de sanç* per al camí ral, 'carretera no engravadada' (a la comarca de l'Espadà: Eslida 1961), segurament per imitació d'allò, perquè «s'hi va amb animals»; o bé li donen el sentit del pirinenc *camí de bast*: perquè es transita sense ajuda de la roda, per l'esforç de la bèstia, fins en les baixades.

DERIV: *Sangada* [Lab.]. *Sangall* o *sancall* (Vic) 'raig de sang'; *+sangallada*, «tota una s.», Garrigues